

שיטת הט"ז בדין קידוש האזכרות בכתיבת ס"ת, תפילין ומזוזות

הרב דניאל בהר

- א -

הזכרנו לעיל לשון השו"ע: "צריך שיאמר הסופר כשיתחיל לכתוב ספר זה - אני כותב לשם קדושת ס"ת ומספיק לכל הספר". כוונת המחבר ללמדנו שני דברים עיקריים:

א. קיים דין של לשמה במעשה כתיבת הספר כשם שקיים דין של לשמה בעיבוד העורות לאפוקי מדעת רש"י דסבר דסתם כתיבת ס"ת לשמה קיימא, וכן דעת הרמב"ם לפי המבואר בחידושי רבנו חיים הלוי ז"ל. ונימק שם דמעשה הכתיבה הוא בעצמותה עצם מעשה הסת"מ ע"כ חלה הקדושה ממילא ואילו בעיבוד עורות דהוא מעשה הכשר בלבד בעינן כוונה לשמה.

ב. צריך להוציא בשפתיו שכותב לשמו ולא די במחשבה וכמו שהכריע רבנו ברוך הובא ברא"ש, שנסתפק בזה. (עיין ב"י)

בשו"ע יו"ד סי' רע"ו סי"ב פסק מרן בזה"ל: "אע"פ שאמר בתחילת הספר שכותבו לשם קדושת ס"ת, בכל פעם שכותב שם מהשמות שאינם נמחקים, צריך לומר שכותב לשם קדושת השם ואם לא עשה כן, פסול. למדים אנו מסעיף זה שני דברים עיקריים:

פסק מרן המחבר בש"ע יו"ד סי' רע"ד ס"א בזה"ל: צריך שיאמר הסופר כשיתחיל לכתוב, ספר זה אני כותב לשם קדושת ס"ת, ומספיק לכל הספר.

וכתב על זה הט"ז: "ובסמ"ג כתב שיאמר עוד וכל האזכרות לשם קדושת השם, ונראה שכן נכון דשמא ישכח אח"כ לקדש השם במקומו". עכ"ל הט"ז. דעת הט"ז אפוא שמועיל בדיעבד קידוש מראש לכל האזכרות שיכתבו בזה הס"ת. ובבאור ההלכה או"ח ל"ב סי' י"ט הביא שהברכי יוסף החמיר מאד שלא לסמוך על מה שקידש מראש וכוונת הבה"ל למה שכתב הרב חיד"א שם בזה"ל: "נכון שלא לומר בתחילה על האזכרות כדי שיהא זריז ונוצר לקדש כל אזכרה ואם אמר בתחילה על האזכרות ואח"כ שכח באיזה מהם נראה להחמיר כפשט דברי הטור ומרן". וכן פסק בבה"ל למעשה, אלא שכתב בסיום דבריו שאם מסתפק הסופר אם קידש השם במקומו יוכל בדיעבד לסמוך על מה שקידש מראש כהט"ז, אפילו לדעת הפוסקים הסוברים שהקידוש הוא מדאורייתא.

טרם נעיין בשיטת הט"ז והחולקים עליו ובדברי הבה"ל הנ"ל נכתוב סיכום דברים הנוגע לעיקר דין של "לשמה" בכתיבת הסת"ם ואזכרותיהם.

א כוונת הלשמה במעשה כתיבת כל הס"ת אינה פוטרת מכוונה המיוחדת של "לשמה" שצריכה להיות בכתיבת האזכרות.

ב גם בכתיבת האזכרות צריך להוציא בשפתיו שכותבן לשמן - אבל דעת הרמ"א באו"ח ל"ב הביא השי"ך כאן, שמועילה המחשבה בקידוש האזכרות וכמשמעות הפשוטה של לשון הרא"ש שכתב"י "בשעת כתיבת האזכרות צריך שיחשוב לשם ק"ה". אמנם בב"י סבר שגם אליבא דהרא"ש צריך להוציא בשפתיו - וכ"כ הפרישה בדעת הרא"ש, וכ"כ מעדני יו"ט בהלכה די מהלכות קטנות של הרא"ש וכ"כ הסמ"ג וסה"ת - וכתב החזו"א ז"ל שכן דרכן של הפוסקים להשתמש בלשון מחשבה גם בענין אמירה, ושאין לחלק בין לשמה של כל הספר לבין הלשמה של האזכרות בענין זה.

בספר מחנה אפרים הלי ס"ת מסתפק בהא דצריך כתיבה לשמה האם היינו לומר שיכתוב אותו בכוונת השם ית"ש, שיכון בשעה שהוא כותב שמו של הקב"ה ואם לא כיון בכתיבה שהוא שמו של הקב"ה לא קידש או שמא צריך שיכון כשכותבו שהוא מקדש אותו בכתיבתו. - המובן מדבריו ז"ל הוא, דאפילו למ"ד מחשבה סגי באזכרות, יש להסתפק האם די בדיעה שזהו שמו של הקב"ה או שמא צריך לחשוב לקדש דוקא, ובלשון ר"ח הלוי ז"ל, שמא צריך חלות דין נוסף של כוונה. ובהמשך דבריו כתב המחנה אפרים שאין ללמוד כהצד דסגי בדיעה ממה

שכתב הרמב"ם "שס"ת שכתבו מין ישרף משום שאינו מאמין בהקב"ה, ולא כתבו לשמו אלא שהוא מעלה על דעתו שזהו כשאר הדברים". דשמא לענין איסור מחיקה די בדיעה אבל להכשיר ס"ת בענין שיקדש האזכרות לפחות במחשבתו. (וכבר חילקו הפוסקים בין איסור מחיקת השם לבין קדושתו לענין כשרות הס"ת).

אמנם בספר לשכת הסופר חקירה ט' בסופה, כתב שמלשון הרמב"ם פ"א מהלי תפילין הלי ט"ו שכתב בזה"ל: "הכותב ס"ת ובשעת כתיבה לא היתה לו כוונה וכתב אזכרה מן האזכרות שלא לשמן פסול", יש להוכיח דס"ל להרמב"ם שכל שידע שהוא השם סגי בהכי.

ונלע"ד שכן נוטים דברי הריטב"א בחידושו על הא דאיתא בפרק הניזקין (גיטין נד) "כל ס"ת שאין אזכרות שלו כתובות לשמן אינו שוה כלום". ואיתא שם בגמ' שדין זה הוא דלא כרבי יהודה דתניא: "הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי רבי יהודה, וחכמים אומרים אין השם מן המובחר".

ופסק הריטב"א מסוגיא הנ"ל בזה"ל: "האזכרות צריך לכתוב לשם אזכרות שאם היה צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו "דלת" וכתב את השם אינה שוה כלום". עכ"ל. משמע מדבריו שאם נתכוון לכתוב שם השם ולא שם אחר אע"פ שלא קידש במחשבתו, כשר. ברם אין לומר שהגדרה זו בהכרח נלמדת מסוגיא הנ"ל שהרי י"ל שאה"נ לרבנן צריך לקדש במחשבתו

וברייתא זו כוחו דרבי יהודה משמיעה לנו שאפילו כיון לכתוב יהודה מהני העברת קולמוס.

מענה לפי לשכת הסופר הנ"ל ניתן לחזור לה"א של המחנה אפרים וללמוד שכוונת הרמב"ם בדין ס"ת שכתבו מין, לפסלו מפני שמעלה מין זה על דעתו כתיבת האזכרות לדברים אחרים, ואילו המאמין שידע בזמן כתיבת האזכרה שהוא שמו של הקב"ה לא זו בלבד שקיים בכתיבתו איסור מחיקת השמות הקדושים אלא גם הס"ת כשר. יוצא אפוא לפי שיטה זו, שדין ס"ת שכתבו מין, ודין כונה בכתיבת השם מוצא אחת להם זה לשלילה וזה לחיוב - ודרך אגב למדנו מכאן מקור הלכתי לכך שדיעת השי"ת ואמונתו של הכותב, מוסיפים קדושה על קדושת הספר הנכתב - ובדרך רמז יש לחזק זאת ממה שדרשו חז"ל: "כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה" היינו מי שישנו בקבלת עול מלכות שמים ישנו בכתיבת דברי קדושה.

והנה כחילוק הנ"ל של המחנה אפרים חילק רבנו חיים הלוי בחידושו על הרמב"ם ותלה הוא ז"ל חילוק זה במחלוקת הראשונים שהזכרנו לעיל, האם בעיני קידוש בפה או די במחשבה - לדעת הרמב"ם (והטור) דסגי במחשבה כל ענין קידוש האזכרות הוא ידיעת מה שכותב, ואילו לדעת הסמ"ג, סה"ת והב"י בדעת הטור דס"ל דבעינן אמירה, ענין קידוש האזכרות הוא חלות נוסף של כוונה ושווה בעקרון לדין של לשמה של שאר כל הכתיבה של סת"מ. ולשיטה זו יתאימו דברי החזון-איש שכתב בזה"ל: "נראה

דאין לשמה של אזכרה ענין מיוחד אלא זהו 'לשמה' של כל הכתב, והכותב צריך שידע בשעת כתיבתו את הקדושה שמתהווה בכתיבתו זו, ואחרי שיש ב' עניני קדושה, קדושת התורה בכללה וקדושת האזכרה בקדושה מיוחדת, צריך לכוון בכל כתב וכתב לקדושתו". עכ"ל.

- ב -

הט"ז שהבאנו בראשית דברינו כתב שמקור דבריו הוא הסמ"ג; וז"ל הסמ"ג: "כשיכתבם צריך שיאמר בפרוש בתחילת הכתיבה שיכתוב הכל לשם תורת ישראל ואזכרות שלו לשם קדושה, כי שמא אין די במחשבה". עכ"ל. ולכאורה יש לדחות ולימר דהסמ"ג מיירי בשמכוון במחשבתו כל אזכרה לשם ק"ה וכדי לחוש למאן דבעי אמירה בפה יאמר מראש שמקדש כל האזכרות. אמנם דברי הסמ"ג הובאו בהגמ' ה' תפילין בשם סה"ת עם השמטת המילים "כי שמא אין די במחשבה" שבסוף דברי הסמ"ג הנ"ל. משמע קצת שקידוש מראש מועיל ואינו תלוי במחשבה בשעת כתיבת האזכרות. ודברי חמודות הביאו וכתב שכך הבין הלבוש בדעת הסמ"ג אבל הד"ח דחה דבריו ממשעות לשון הרא"ש והעלה אפשרות שיועיל הקידוש מראש אם קידש סמוך לכתובת האזכרה הראשונה המזדמנת אלא שגם זה דחה מלשון הרא"ש.

הנה לאור חקירת המחנה אפרים והחילוק שכתב הר"ח הלוי ז"ל שהזכרנו לעיל, י"ל שלכאורה הראשונים לשיטתם עומדים. לדעת הרמב"ם ודעמיה שענין הלשמה של

הנה בירושלמי פ' אין עומדין איתא: "היה כותב את השם אפילו מלך שואל בשלמו לא ישיבנו, היה כותב שנים או שלושה שמות כגון אל אלקים ה', הרי זה גומר את אחד מהם ומשיב שאלת שלום". וכן נפסק ברמב"ם ובשו"ע.

והכסף משנה לומד מלשון הרמב"ם שהאיסור להפסיק באמצע כתיבת השם אינו מצד כבוד קדושת האזכרה בלבד כמו ששמע מהירושלמי הנ"ל, שהביא דין זה יחד עם איסור הפסקה באמצע תפילת ש"ע; אלא מצד שמא יסיח דעתו מהכונה ויפסל - אמנם הש"ך סי' רע"ו סק"ד סתם שאם הפסיק באמצע כתיבת השם אינו נפסל, ומשמע מדבריו שאפילו לא קידש אותיות הנשארות לא נפסל בדיעבד. גם הב"י כתב בדין כותב שנים או שלושה שמות שביירושלמי הנ"ל בזה"ל: "ונראה שכשיחזור לכתוב שם שני צריך לחזור ולומר שהוא כתבו לשם קה". משמע שאין החיוב לחזור ולקדש ברור כל כך. ואם נאמר שמיירי הב"י בשלא היה היסח הדעת בין שם לשם מה טעם יש בקידוש נוסף. ומהב"י שרצה לקיים דברי הירושלמי הנ"ל בכגון "שהניח ביריעה שמות רבים שלא רצה לכתבם והניח להם מקום ובא לכתבם עתה בבת-אחת", משמע שגם אם לא רצופות באותו פסוק מועיל קידוש אחד לכולם אם כתבם בבת אחת. ואע"פ שאת האוקימתא הזאת דחו אתה הגר"א ועוד אחרונים מכח הגירסא בירושלמי, מ"מ הדין דין אמת.

נמצאנו למדים שבאופן עקרוני מועיל קידוש אחד למספר אזכרות רצופות, אבל

האזכרות הוא ידיעת מה שכותב, נמצא קולו חמרו שאע"פ שלא צריך כונה נוספת של לשמה, ידיעת מה שכותב חייבת להיות בשעת כתיבת האזכרה (או סמוך אליה ממש בדוקא). ולפי זה פשיטא שלא יחול קידוש מראש לכל האזכרות אא"כ רצופות הן וכשם אחד נחשבות ואם לא הפסיק ביניהן נגרת כתיבת כולן אחרי תשומת לבו של הסופר שקדמה לכתבתן ואם הפסיק ביניהן חייב לקדש שוב.

ולעומת זאת, הסמ"ג והסה"ת דס"ל שצריך קידוש בפה דוקא, אין הלשמה של האזכרות שונה בעקרון מאשר הלשמה של כתיבת כל הספר. מעתה לפי מה דק"ל שאמירה שאומר שכותב לשם קדושת ס"ת מועילה לכל הס"ת, שפיר יש לקיים דדעת הסמ"ג וסה"ת שמועיל קידוש מראש לכל האזכרות.

אמנם גם אליביהו יש לחלק ולומר דשאני ס"ת שכל כתיבתו נחשבת למעשה אחד וענין אחד הוא, וכל מה שהסופר יכתוב בו יגרר בהכרח אחרי מגמתו וגילוי דעתו שהיה לו בתחילת הכתיבה, ואילו לגבי האזכרות כתיבת כל אחת מהוה מעשה בפני עצמו המזיק גילוי דעת מיוחד כל אחת במקומה.

ברם, יסוד ברור הוא שניתן לסמוך על קידוש אחד למספר אזכרות רצופות, שהרי כתב הפרי מגדים וז"ל: "כשכותב הרבה שמות בבת-אחת, לכתחילה סגי בקידוש אחד כשאין מפסיק".

והביא דבריו המ"ב א"ח ל"ב להלכה מבלי חולק אלא שיש להסתפק בהפסיק בענין אחר בין שם לשם האם גם בדיעבד פסול.

לא ברור מה הדין אם בדיעבד הפסיק בענין אחר בין כתיבת אזכרה אחת לשניה.

הנה לפי הרמב"ם כבר מבואר לעיל שדרושה תשומת לב בשעת הכתיבה וא"כ פשוט שאם הפסיק בין שם לשם שוב חייב לעורר תשומת לבו בכתיבת שמו יתברך. אכן לפי הסמ"ג אף אם נאמר שכל כתיבת אזכרה הוא מעשה חדש, נראה שרק היסח דעת גמור יפסיד הקידוש הנעשה מראש, וכ"ש אם עסק הסופר בכתיבת פסוקי התורה בלבד בין האזכרות, הרי שזה ההפסק הוא מאותו ענין, וקיי"ל בהלי ברכות שאין זה נחשב להפסק ובפרט בכתיבת תפילין ומזוזות דבעינן כתיבה כסדרן.

זאת ועוד, שאם יזהר הסופר שבכתיבת האזכרה הראשונה שתזדמן לו לקדש כל האזכרות הבאות, וכמו שהבאנו לעיל בשם הדברי חמודות, נראה להקל גם אם הסיח דעתו מהקידוש שהרי קיי"ל בהלכות ציצית הביאו המ"ב פ"א סק"ה בענין הטווייה דכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה ואפילו ליומא אחרא.

- ג -

כאמור לעיל, פסק הבה"ל שאם נסתפק באיזה שם אם קדשו ויודע שקידש מראש כל האזכרות, יש להקל. יש לכאורה לצרף עוד סניף להקל בדיעבד שהרי קיי"ל בש"ע יו"ד ס"י שצריך הסופר להוציא בשפתיו כל מה שכותב. וקיי"ל בהלי תפילה שבימות החמה אם נסתפק אם הזכיר מוריד הגשם, אם לא עברו לי יום בחזקת שהזכיר הגשם וצריך לחזור משום

דעד זמן זה חזקה שאמר כמו שרגיל עד עתה. א"כ גם בענין דידן אם נוהג הסופר כדין להוציא משפתיו כל מה שעומד לכתוב, וכבר קידש בשעת כתיבה תשעים ואזכרות, חזקה שהלך אחר הרגל לשונו ובפרט בכתיבת פרשיות תפילין ומזוזות שרגיל בסדר כתיבתן ביותר. (ובאמת מצאנו שלא רק בדיבור אלא גם במעשים הולכים אחרי ההרגל וכמו שפסק הט"ז בהלי מליחה ע"ש). אמנם בני"ד ברור שהאמירה גרידא בלי שום מחשבה אינה שוה כלום שהרי אדרבא, העיקר הוא המחשבה ומה שהסתפק רבנו ברוך שהובא לעיל הוא האם צריך לתת תוקף למחשבה ע"י אמירה. והרי הצד לומר שצריך אמירה נלמד מפיגול ובודאי שם העיקר הוא מחשבת העובד. אלא שיש להסתפק באם אכן קידש באמירה לפי הרגל לשונו האם מן הסתם היה לו תשומת לב או לאו. ונראה לשער שאם היה לסופר תשומת לב כזאת שאם היו שואלים בשלומו באמצע כתיבת האזכרה, לא היה משיב, שפיר יש תוקף לאמירתו. ואין לומר שהספק שיש לו, אם קידש האזכרה, מוכיח שלא היתה לו כוונה שהרי בספק קרא ק"ש חייב לחזור מספק דאורייתא ולא משום שמן הסתם לא כיוון וממ"נ לא יצא.

למסקנה: כבר נפסק בש"ע שחייב הסופר לקדש בפיו כל פעם שבא לכתוב שם אחד מהשמות שאינם נמחקים ובפרט לפי השיטה שיחסנו לעיל לרמב"ם שהעיקר בענין זה הוא ידיעת מה שכותב וא"כ אין לנתק המחשבה ממעשה כתיבת השם

כלל.

נכון שלפני כתיבת הספר יאמר ג"כ שכל האזכרות שבו יהיו לשם קדושת השם וכמו שכתב הטי"ז - ואע"פ שהחיד"א כתב שלא להוסיף זאת, נראה מהאחרונים ומהמ"ב שאין צריכים להמנע.

עכ"פ, אם ידוע לו שלא קידש בשעת כתיבת האזכרה לפחות במחשבתו, אין לסמוך על הקידוש שעשה, אפילו בדיעבד. אולם אם מסתפק באיזו אזכרה אם

קידשה, יש מספק להקל ולסמוך על הקידוש שעשה מראש וכמו שפסק בבה"ל.

ונראה להמליץ לסופר שבנוסף לקידוש האזכרות שעשה לפני כתיבת כל הספר, כל פעם שישב לכתוב יזחר לקדש כל האזכרות שבפרק הכתיבה הסמוכה ואז שפיר יוכל להקל בדיעבד במקום ספק ובפרט אם יעשה זאת בכתיבת שם ראשון המזדמן לו.